

"În Maieru, am trăit cele mai frumoase și mai fericite zile ale vieții mele"-

Liviu Rebreanu

CUIBUL VISURILOR



Director fondator: SEVER URSA

PUBLICAȚIE EDITATĂ DE CONSILIUL LOCAL MAIERU

ANUL XXIII Nr.4 (135) *** OCTOMBRIE 2019 *** 8 PAGINI ***

Pripasul lui Rebreanu și prislopul năzuințelor sale literare

De-ar fi să ne întrebăm de ce pătimire sufletească a avut parte Liviu în *Prislop*-ul năsăudean de a ajuns să-l boteze *Pripas* în romanul *Ion* ar trebui, cred eu, să pornim de epitetul *de pripas* pe care-l dăm noi, năsăudenii, unui câine *oploșit* pe lângă casa cuiva.

Citim, iată, în "Tabelul cronologic" întocmit de Niculae Gheran la biografia lui Liviu Rebreanu faptul că în 1908-1909 – demisionat fiind din armată, plin de "încurcături financiare" și "spre disperarea părinților, care îl știuseră domn" – Liviu revine în *Prislop*.

Nu m-aș sfii să zic despre Rebreanu că odată întors în Prislop-ul Năsăudului s-a simțit aici ca un

"câine de pripas", oploșit pe lângă casa părinților. Și sunt încredințat de această stare de lucruri atât prin faptul că acest nume *Pripas* este ales de Rebreanu ca "nume de botez" pentru satul *Prislop* în romanul *Ion*, dar mai ales pentru că el – scriitorul – conferă locuțiunii "câine de pripas" o mare valoare expresivă în opera sa (în *Răscoala* Ignat Cercel are "priviri de câine de pripas" și este "ca un câine de pripas"; în *Alibi* "cadavrul lui Agatie [zace] ghemuit la picioarele mesei ca un câine de pripas" etc.).

Se întâmplă însă că nici înțelesul verbului *a se oploși* (la cineva), *a oploși* (pe cineva), respectiv al participiului adjectival *oploșit* (despre câine sau alte

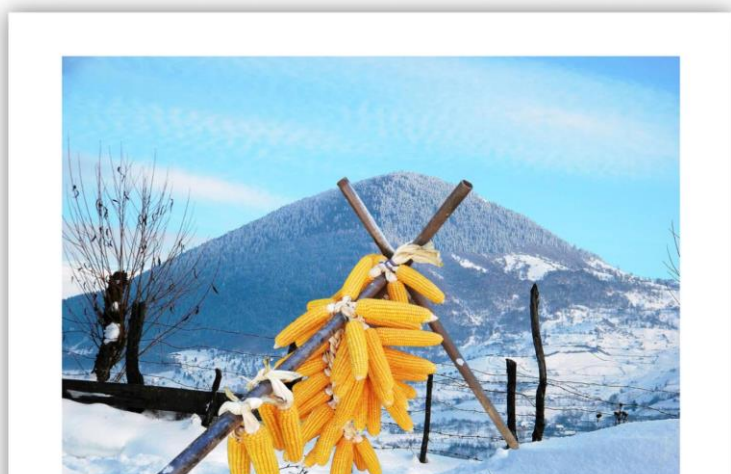


Foto. I. Hoza (Măgura, 2012); V. Cărbune (Cocleți și cunună, 2018)

vietăți) nu prea este clar, cu toate că numai "acțiunea" acestui verb conferă statutul "de pripas" subiectului care "suportă" acțiunea. Dar și toponimul *Prislop*, cu toate că este omniprezent în aria de (con)viețuire a tuturor graiurilor românești, are înțelesul și originea neclară. Nu degeaba lexiconul de referință al limbii române în era cibernetică – am în vedere DEX '09 (2009), <https://dexonline.ro/> disponibil și online – concluzionează "– *Et. nec.*" în cazul numelui *prislop* și a verb. (a) *oploși*.

Fără a mai lungi vorba cu lămuriri ce țin de filozofia limbajului, de modul în care omul ajunge să creeze "ființe" tip cuvânt (logos) putem constata că "a (se) oploși" adică *a-și găsi culcuș* este identic cu numele anglo-saxon (*a*) *place* "un locaș anume, un loc anume", germ. Platz, cf. și rom. *pleșă, pleșuv* "un locaș anume, pe culmile pleșuve", gr. polis-acro-polis "loc/locaș în părțile de sus, citadelă" sau chiar metro-polă, alias *Mithra-place*, adică lăcașul Dzeu-mitrean (Dumitrean) situat pe o tâmplă de deal. La fel și *pri-pas* "a păși înspre" un loc anume; *pri-slope*, "urcând panta" înspre părțile de sus ale unei culmi de deal (tell) cf. engl. *slope* "pantă" rom. *pri-slop*. De aceea "locul de pripas" este același cu "locul de popas" în acea șa de trecere dintr-o parte în alta a unui *pas*, adică a unei *trecători*. Așa se explică faptul că subzistă un înțeles comun între toponimele *Pripas* și *Prislop* substituie de Rebreanu în romanul *Ion*.

Din perspectiva "urcușului" literar, ca să spun așa – adică în căutarea desăvârșirii literare – Prislopul Năsăudului a fost doar un "scurt popas", un "loc de pripas" urcând drumul spre "prislopul" lăuntric, spre culmea operei literare numită *Ion*.

În 1932, la mulți ani după acea "pripășire" la casa părinților (stabiliți în Prislop în 1898) Liviu Rebreanu explica geneza romanului *Ion*, (L. Rebreanu, *Mărturisiri*, în *Opere alese*, Vol. V, 1961) astfel: "De acolo [din Maieru] mi-a rămas imaginea jocului românesc, așa cum l-am scris în capitolul întâi... petrecerea de la horă, scandalul, cheful de la cârciumă, bătaia între flăcăi și toate amănuntele celelalte, deși plasate în Pripas în sufletul meu trăiau întâmplante în ... satul primei mele copilării... În Maieru am văzut întâia oară, la crășmarul Tupcil, o petrecere țărănească, sfârșindu-se cu păruială generală, pe urma căreia cârciumarul Ovrei a plătit toate oalele sparte.", *apud*, S. Ursa, *Liviu Rebreanu în satul copilăriei*, în *Rev. Arhiva someșană*, Năsăud, 1972, p. 81.

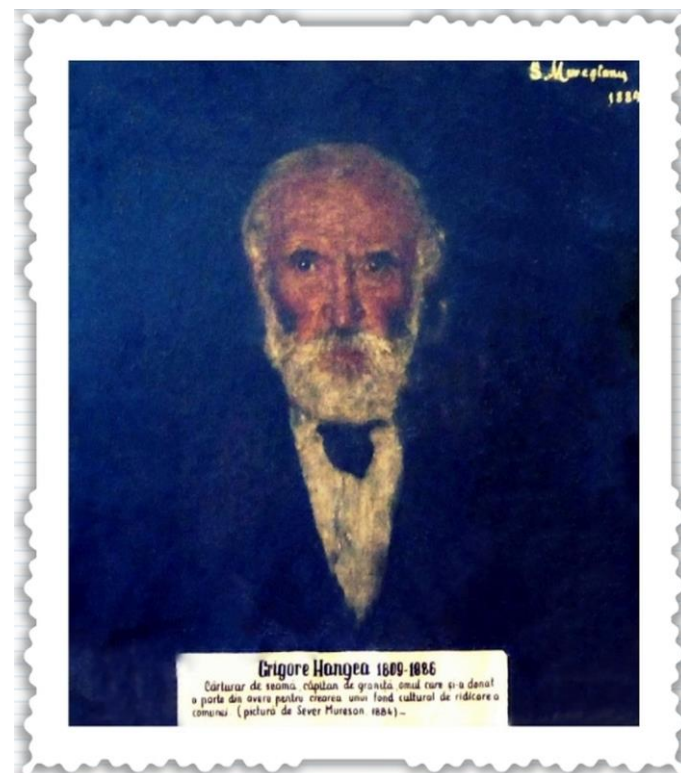
Și oarecum la fel cu pripășirea lui Liviu Rebreanu pe lângă casa părintească din Prislop trebuie să fi fost, cred eu, și pripășirea lui Eminescu în 1875 în bojdeuca lui Creangă, atunci când "rămase fără rosturi, aciindu-se câtva timp în bojdeuca lui Creangă. ...[și când] Se apucă de gazetărie, compilând *Curierul de Iași*, pe care îl numea în dispreț "foaia vitelor de pripas". *Vitele de pripas* care "apar" în destinul "gazetăresc" al lui Eminescu erau vitele pierdute sau rămase fără stăpân și care făceau obiectul anunțurilor publicitare din respectivul ziar la acea vreme.

Acestea fiind spuse, stau și mă întreb cum de s-a întâmplat – din perspectiva vorbirii, a graiului ca atare – faptul că un șir nesfârșit de locuri (pas-uri, culmi, măguri, pripoare, etc.) din spațiul nemijlocit de viețuire al românilor poartă numele de Prislop sau Pripod, Pripodiște, iar noi părem astăzi a fi uitat de unde ne vin și ce hram poartă.

Gregoriu Hangea, omul care și-a donat o parte din avere școlii măierene și culturii române

Ilustrul profesor Sever Ursa a publicat în *Cuibul visurilor* (anul I, nr. 3, august 1996) un amplu articol despre viața căpitanului de graniță Gregoriu Hangea, măiereanul care și-a lăsat o parte din avere școlii din satul său natal, Maieru. Din acel articol aflăm, printre altele, că Gregoriu Hangea s-a născut în anul 1809, ca fiu al preotului Ioan Hangea și al Mariei, născută Filipoî, din comuna Șanț. Această familie a avut cinci copii. Unul dintre ei a fost Leon (1810-1875), care a devenit un mare revoluționar pașoptist și unionist, dar a fost nevoit să treacă granița, în Moldova, unde și-a schimbat numele în Alexe Fortunat. El a ajuns la Focșani, unde a contribuit la întemeierea Liceului *Unirea*, fiind, în același timp, și membru fondator al Societății *Transilvania*, din București, ce îl avea președinte pe Al. Papiu Ilarian. În calitate de secretar al acestei Societăți a contribuit la acordarea de burse unor ardeleni pentru a-și definitiva studiile în alte țări.

Gregoriu Hangea a urmat școala trivială la Maieru, apoi Institutul Militar din Năsăud. În scurt timp a ajuns pretor, cu gradul de căpitan, în conducerea Regimentului II de graniță, năsăudean. Toată viața a luptat pentru apărarea drepturilor românilor din Țara Năsăudului. După înființarea ASTREI, a devenit membru al acestei asociațiuni, căreia i-a donat o sumă uriașă pentru acele vremuri: 1050 de florini (valoare austriacă).

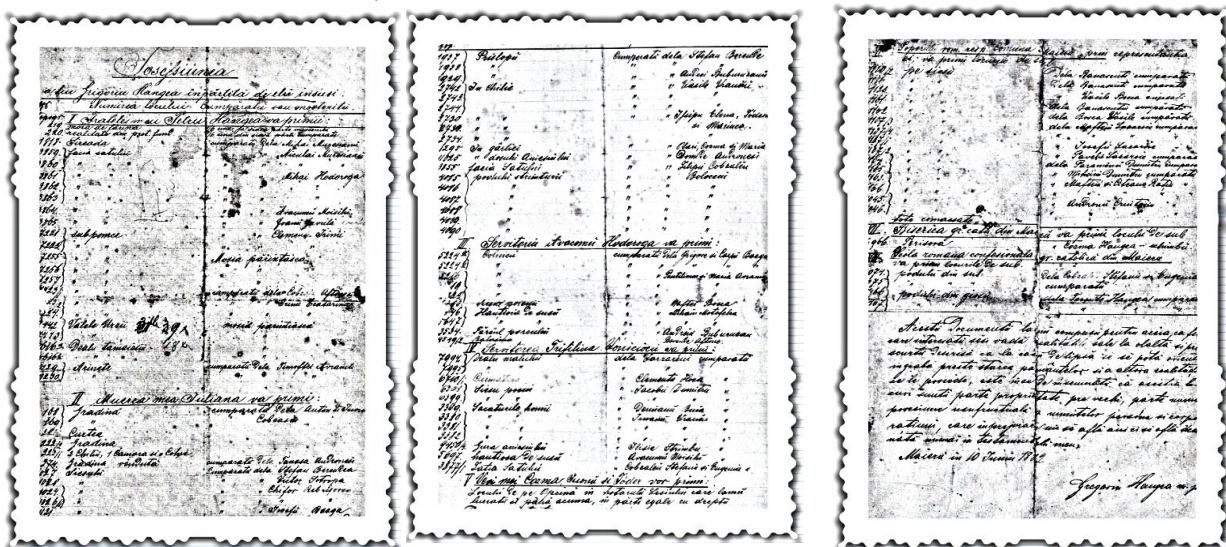


(continuare în pag. 2)

Gregoriu Hangea, omul care și-a donat o parte din avere școlii măierene și culturii române

(continuare din pag. 1)

Testamentul său, olograf, a fost scris în șase exemplare, cuprinde 20 de pagini, și este datat 10 iunie 1882; a fost publicat într-o suplică (supliment) a *Gazetei de Transilvania* din 1(13) iunie 1886. Câteva pagini originale se află și la Muzeul *Cuibul visurilor* (condus cu mare dăruire de dl. prof. Daniel-Viorel Partene) și le reproducem alăturat.



În afară de cele 15 numere topografice, „toate comasate”, a lăsat pentru locuitorii Maierului 4000 de florini (v. a.) „pentru sătenii săraci”, salarizarea unui medic uman și unul veterinar, cu asigurarea locuințelor în Maieru, și pentru o moașă comunală cu diplomă. „Prevede un fond special pentru îndrumarea unei fetițe în pregătire de moașă și stabilește fonduri speciale pentru burse de școlarizare a unor tineri pentru profesiile: comerciant, industriaș, elevi militari și un jurist” (vezi articolul d-lui prof. Sever Ursa din *Cuibul visurilor*, din august 1996). Cele mai bune pământuri le-a donat școlii confesionale și bisericii greco-catolice din Maieru, cu mențiunea de „a nu fi înstrăinate niciodată ori destinate altor scopuri, ci să rămână pe veci spre cumpărare de cărți și rechizite pentru pruncii cei săraci și spre împărțire de premii pentru prunci (...) în favoarea școlii române confesionale, pentru înaintarea culturii poporului din Maieru...” (vezi Sever Ursa, art. citat din *Cuibul visurilor*, nr. 3, anul 1996). Biblioteca sa, deosebit de valoroasă, a fost lăsată nepotului de soră, pictorului Sever Mureșan, cel care i-a făcut portretul, portret ce se află într-una din sălile muzeului nostru. De asemenea, suma de 2000 de florini „va trece în posesiunea și administrarea Comitetului Fondurilor Grănicerești și a Asociațiunii Transilvaniei din Sibiu...”. *Gazeta de Transilvania* (Brașov, anul XLIX, nr. 123, marți, miercuri, 4 (16) iunie 1886) a apreciat „simțămintele nobile” pe care le-a nutrit „pentru înaintarea culturii naționale pe toate terenele”, pentru „zelul său adevărat românesc” și pentru „patriotismul său”. Reproducem, alăturat, întregul articol, precizând că așa era scrierea în acele vremuri.



Maieru, 2 Decembrie 1886.

Domnule Redactor! Demnului de amintire *Gregoriu Hangea* din comuna Maieru, care a repausat în 21 Februarie a acestui an, încă înainte de morțea sa cu vreo 4 ani dispuse preste întreaga sa avere prin un testament, care amăsurat ultimei sale voințe s'a publicat în „*Gazeta Transilvaniei*”. După luarea casului de morțe și a inventariului, s'a ordonat la judecătoria din Rodna vechiă pe 26 Noembrie a. c. cal. nou pertractarea de ereditate, carea din cauză că erejii nu s'au prezentat cu toții, s'a amănat.

Deoarece din averea rămasă de decedatului, prelungă consăngenii, au parte și legate și diferite corporațiuni, este de lipsă ca pertractarea de ereditate să se termine cât mai în grabă; acesta însă numai așa va fi cu putință, decât la terminul de pertractare ce se va pune se voru prezenta toți cați voru fi judecătorește citați, nu ca în 26 Noembrie a. c., când dintre erejii citați, abia s'au prezentat jumătate.

Repausatul a lăsat, ca din averea sa să se facă și deosebite fundațiuni, a cărora începere atârână dela grabnica finire a pertractării de ereditate, căci numai atunci se pot rădica banii puși în casă de păstrare și împărțiți la diferitele corporațiuni încredințate de testator cu supra-inspecțiunea și formarea fundațiilor. Fiind că între erejii repausatului *Gregoriu Hangea* se află ca nepot de frate și d-nul *Beniamin Hangea*, fost profesor gimnasial în Năsăud, despre carele nu se știe unde locuiește și fără de carele, decât nu s'ar prezenta, pertractarea nu s'ar pute termina și așa s'ar mai trăgăna cine știe până când; deci se invită d-nul *Beniamin Hangea*, sau să-l invite ori cine altul, carele știe unde petrece, ca decât nu se va pute prezenta în persoană la judecătoria regescă din Rodna-vechiă, să plenipotențieze pre cineva să-l represinte și să primescă partea de avere ce-i este lăsată în testament, și plenipotența să o trimită la subscrisul în comuna Maieru, poșta ultimă Rodna-vechiă (Ō-Radna), căci numai aflându-mă în posesiunea acelei plenipotențe voi pute lucra la judecătoria respectivă pentru punerea altui termen scurt de pertractare.

În fine pentru știința și cunoștința tuturor interesaiilor observ și aceea, cum că averea bănească a repausatului elocată la casele de păstrare, merită de a se împărți la consăngenii și pentru întemeierea mai multor fundațiuni, este depusă la respectivele case încă din luna lui Maiu a. c., și aceea din 11 Noembrie a. c. nu aduce nici una fructificare.

Deci ca consăngenii să-și potă căpeta cât mai curând partea lor de avere, și fundațiunile cât mai în grabă să intre în viață, fără a suferi daună din nefructificarea capitalaelor, grăbescă toți interesaiii, cari au fost citați, decât socotesc că nu se voru pute prezenta în persoană, a-și trimite plenipotențele lor în scris la subscrisul cât mai în grabă, spre a se pute esopera punerea celui mai scurt termen de pertractare.

Tote acestea servescă tuturor interesaiilor ca informare, acomodare și ca avis, ăr pe D-Vostră d-nule Redactor, vă rog a-le publica în prețitul și veteranul diară, ce-lu redigeați.

Basilii Groze, parochiu în Maieru,
ca executor testamentar.

GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACȚIUNEA ȘI ADMINISTRAȚIUNEA:
BRAȘOVU, piața mare Nr. 22.

„GAZETA” IEȘIE ÎN FIECARE ZI.

ANUL XLIX.

SE PREDUMĂ:
la poșta, la librării și pe la dl. corespondenți.

ANUNCIERILE:
Oscărită armonioasă 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicare.
Scrierile adresate să se primesc. — Abonările să se restituie.

Nr. 123. Marți, Mercuri 4 (16) Iunie. 1886.

Testamentul lui Gregoriu Hangea.

În numărul trecut al fôiei noastre am publicat în suplement cuprinsul acestui testament, după dorința testatorului.

Gregoriu Hangea din Maieru (ținutul Năsăudului), c. r. cancelist în pensie, a răposat în 21 Februarie a. c. în etate de 77 de ani, spre cea mai mare înfrățire a familiei sale și a întregii comune, al cărui fiu iubit și stimat a fost. Despre simțămintele nobile, ce le-a nutrit răposatul pentru înaintarea culturii naționale pe toate terenele, despre zelul său adevărat românesc și despre patriotismul său ne dă cea mai viuă dovadă memorialul testament, prin care își lasă mai tota averea sa pentru scopuri de cultură în favoarea comunei sale natale, Maieru, apoi în favoarea fondului „Asociațiunii Transilvane,” pentru stipendii ș. a.

Nu este atât mărimea sumei testate, cât mai mult mărimea inimei testatorului, care merită a fi laudată și pusă ca exemplu demn de imitat înaintea ochilor tuturor. Nobilul fapt al răposatului veteran Hangea este cu atât mai încurajator pentru noi Români, cu cât trebuie să ne dăcem că e unic casul ca un om de poziție modestă a răposatului să muncă o viață întreagă pentru ca denarii, ce și-i adunat cu mare greu, să-i depună pe altarul națiunii și al patriei.

Cu atât mai mare este meritul testatorului, cu cât și-a agonisit mai greu și cu mai multă muncă mica sa avere. Repetăm, este ceva extraordinar ca un cancelist în pensie să și păstreze o sumă așa de însemnată și să o destine celor mai nobile scopuri culturale. Trebuie să fim mândri pe aceea, că în sfîrul Românilor s'a putut întâmpla un asemenea cas, care pôte la alte nații multă mai înaintate abia s'ar ivi. Acesta ne dovedește mai mult ca ori și ce puterea de viață, precum și nobilele aspirațiuni de cară este pătrosul elementul român. Răposatul Hangea și a câștigat un titlu de recunoștință din partea națiunii sale pentru nobilul exemplu ce ni l'a dat.

Nu mai putem să nu accentuăm la locul acesta, că Gregoriu Hangea a fost și unul din acei zeloși Români, cari s'au străduit a-și implini a lor datoriă națională în toate direcțiunile. El a fost unul din cei mai fideli abonași ai fôiei noastre și unul din cei mai credincioși susținători ai principiilor ce le profesăm și pentru cari luptăm. Dorința lui cea din urmă a fost ca testamentul său să fie publicat în tot cuprinsul său în fôia noastră.

Fiă ca sămînța nobilă și binefacătoare, ce a sămănat o acestu zelos, neobosit și marinos muncitor în agrul națiunii, să dea råde însușite și în mite, spre binele și mărirea nămlui românesc!

Neuitată să-i fiă memoria între noi!

Menționăm că executorul testamentului a fost desemnat preotul paroh *Basilii Groze*, bunicul regretatei noastre profesoare *Alexandrina Groze*. În această calitate, *Basilii Groze* a publicat în aceeași gazetă un articol (pe care îl reproducem și noi) în care se arată că nu s-a putut încă aplica testamentul „din cauză că eredi (urmasii, n. n.) nu s-au prezentat cu toți”. În felul acesta, s-a amănat și înființarea unor „fundațiuni”, ba, mai mult, nepotul de frate al lui *Gregoriu Hangea*, „d-nul *Beniamin Hangea*, fost profesor gimnasial în Năsăud”, nu se știa unde locuiește, și „fără de carele, dacă nu s'ar prezenta, pertractarea nu s'ar putea termina”. *Basilii Groze* cere ajutorul cititorilor pentru ca profesorul să se prezinte de urgență la „judecătoria regescă din Rodna Vechiă sau să plenipotențieze pre cineva să-lu reprezinte și să primească partea de avere ce-i lăsată în testament și plenipotența să o trimită subscrisul în comuna Maieru” (*Gazeta*

Gregoriu Hangea, omul care și-a donat o parte din avere școlii măierene și culturii române

(continuare din pag.2)

de Transilvania, Brașov, anul XLIX, nr. 268, sâmbătă, 29 nov. (11 dec.) 1886). Tot aici, Basiliu Groze (fost executor testamentar și al grofului Dominic Zichy, testament publicat de Iuliu Pop și Augustin Partene în *Monografia Parohiei Greco-Catolice din comuna Maieru, județul Bistrița-Năsăud*, Bistrița, Ed. Mesagerul, 2008) apela și la alți „consângeni” citați să participe la împărțirea averii, lucru care avea să se întâmple peste câteva săptămâni.

Din acest testament reiese, printre altele, că:

- măiereni au primit 15 terenuri, toate comasate, de pe Șes (menționăm că fiecare are trecut și numărul topografic);
- biserica greco-catolică a primit un loc De sub Perișoara (este trecut și nr. topografic);
- școala confesională greco-catolică a primit 2 locuri „de sub podul din sus” și „2 locuri de sub podul din giosu” (sunt trecute și numerele topografice).

Amintim și câteva rude de-ale sale. Astfel:

- fratele său, Petru Hangea, a primit moara de făină și 23 de locuri de pe raza comunei Maieru, unele comasate, altele nu (sunt trecute și numerele topografice);

- Iuliana, soția lui Gregoriu Hangea, a primit casa, cu grădina, și 10 locuri (sunt trecute și numerele topografice);

- Trifilina Vonicioiu, servitoarea lui, a primit 12 locuri (sunt trecute și numerele topografice);

- Avacom Hodoroga, servitorul său, a primit 10 locuri (sunt trecute și numerele topografice);

- Verii săi, Cozma, Ion și Toader au primit „Locul de pe obcină în hotarul Lesiului care l-amu lucratu și până atunci în părți egale cu dreptu de proprietate”.

În anul 1939, la inițiativa protopopului greco-catolic Iuliu Pop și a directorului școlii, Ioan Barna, în data de „duminică, 20 august 1939”, căminul cultural din Maieru a primit numele lui Gregoriu Hangea. La muzeul nostru se mai păstrează cărți care poartă ștampila: „Căminul Cultural *Gregoriu Hangea*”. În perioada comunistă, numele său a fost dat uitării, dar, în 1995, la inițiativa unor dascăli măiereni, Consiliul Local a aprobat revenirea la vechea denumire a acestei instituții.

Căpitanul și pretorul Gregoriu Hangea, poreclit Gicău, s-a stins din viață în 21 februarie 1886 și a fost înmormântat în cimitirul *La Paltin*. Posteritatea nu-l va uita niciodată.

Icu Crăciun

Între dragoste și singurătate

Multe din amintirile contemporanilor lui Rebreanu despre el sunt improvizate, de aceea Gheran, de-a lungul ediției critice dedicate marelui prozator, le-a contrazis cu documentele pe masă. Cel mai mult l-a deranjat pe critic păreriile unor autori de pe vremea lui Rebreanu destul de șterși, care, în numele unor pretinse relații amicale, au înjghebat „amintiri” fără nicio noimă. Este cazul și unui modest secretar de redacție care, în fel și chip, s-a insinuat în viața marelui Rebreanu, iar pe de altă parte, chiar încercând să-l compromită prin scrisori (e vorba de versiuni inexistente ale romanului *Gorila* distruse de „ciracii” lui Șeicaru). La fel se petrec lucrurile și cu un alt contemporan de-al lui Rebreanu care, susținea că a fost de față, lângă scriitor în momentul decesului, pe când, în realitate, se afla cu totul în altă parte.

În cazul marilor creatori cum e Rebreanu, toate aceste așa-zise mărturisiri merită să rețină atenția, mai mult, pentru a vedea medita asupra cauzelor ce i-a determinat să prezinte asemenea momente din viața lor atât de fals. Ca istoric literar, lui Gheran i-a fost greu să adune, mai mult să selecteze, toate datele necesare unei biografii corecte, mai mult chiar dificil și ingrat, de aici și reținerea amintită de a scrie o carte închinată vieții marelui scriitor. Nici toate documentele precum și cataloagele de corespondență n-au fost epuizate, unii au fost și sunt în continuare zgârciți la dezvăluirea unor memorii sau scrisori intime rămase de la Rebreanu din politețe, uneori din gelozie față de întreaga familie Rebreanu. Corespondența de familie a scriitorului s-a aflat multă vreme (1944-1966) în așa-zisa „colecție publică”, mai precis „în păstrarea Academiei Române”, într-un seif. Familia Rebreanu a fost de acord, ba chiar a donat și alte documente (27 noiembrie 1947). În 194, s-a hotărât ca seiful să fie contopit cu fondul general al manuscriselor aflate la biblioteca Academiei Române, de unde au stat la dispoziția câtorva exegeți. Ca să se înțeleagă titlul acestui material, el se găsește în *Rebreniana*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 2017, inițial fiind prefata la *Rebreanu la lumina lămpii*, Edit. Minerva, 1981, p. 381-405). După câteva teme mai ample din prima parte a volumului I, a lui Gheran, mă refer la: (*Confesiuni, Pădurea spânzuraților*,

Adam și Eva, Gorila și Crăișorul Horia, Jurnal I și II) găsim în ordine cronologică „Cuvânt înainte” la volumele din ediția critică începând cu vol. 15 („Cronicar dramatic”, vol.16, „Însemnări de o zi”; vol.17, „Jurnal intim”; vol.18, „Alte jurnale”; vol.19-20, „Interviuri și cuvântări”; vol.21, „Corespondența de familie”; vol. 22, „Răzlețe” și vol. 23, „La închiderea ediției”.

Am considerat că acest studiu aflat în vol. I, prima parte, pare destul de interesant, mai ales că, între timp, despre corespondența lui Rebreanu s-a trecut de la *Lumina lămpii* la *Intime Liviu Rebreanu – Fanny Rebreanu* (Edit. Academiei Române, București, 2012, text ales și aparat critic de Nicolae Gheran, stabilirea textelor în colaborare cu Dana Hitcaș - Moldovan, Teodor Papuc și Lorența Popescu, indici T. Papuc) și *Scrisori către Rebreanu A-B* (Ediție de Nicolae Gheran în colaborare cu Emese Câmpan, Rodica Lăzărescu, Andrei Moldovan și Lorența Popescu, Edit. Academiei Române, București, 2014). Scrisorile dintre Liviu și Fanny cuprind perioada 14 august 1911- 1943.

Așadar, la Biblioteca în cauză se găseau scrisorile care au început să fie citate trunchiat de câțiva cercetători neprofesioniști și subiectivi. Când Fanny a auzit așa ceva, în numele violării intimității personale, și-a cerut scrisorile donate înapoi. Gheran, care citise prin 1963-64, aceste epistole, n-a remarcat nimic ofensator, doar acel cuvânt mult vânat din trei litere, mai mult o metaforă specifică stilului oral. La 16 mai 1966, în urma cererilor repetate, Fanny primește acele scrisori înapoi, cele ce nu erau cuprinse în actul de donație. E vorba de 47 de epistole trimise de Fanny soțului ei, care, din păcate, nu pot preciza pentru cine, au mai rămas doar 17... De-abia după decesul lui Fanny s-au pus în circulație și acele scrisori răzlețite (vezi *Intime, infra*, p. 404, paranteză adăugată în 2016. Scrisorile dintre Liviu și Puia au avut cu totul o altă poveste, ele au fost păstrate cu evlavie fără a face parte din vreo colecție publică. Mihai Gafița a sesizat interesul deosebit pentru aceste epistole, mai ales, că avea de gând să publice și să comenteze jurnalul lui Rebreanu. N-a mai apucat, atât din cauza unor discontinuități în conținut, a mai multor caiete cu tot felul de notații pur gospodărești, selecția jurnalelor importante de cele minore (de creație, de lectură, de evidență a lecturii, de călătorie, cel de la vie, de la Maieru, de la Prislop, „Journal”, de agendă), dar și cu spovedanii ale scriitorului, în plus, n-a mai apucat, încetând pe neașteptate din viață. În scrisorile către Puia, Rebreanu devine liric și sentimental. Gheran sesizează că numai prin răbdare și încredere, cele două contraste, Liviu și Fanny au reușit să reziste peste ani, plus Puia față de care Liviu se spovedește, meditează despre viață și bucuriile ei. Dacă Liviu ne apare uneori cu capul în nori, mai mult retras, de preferință dorea să rămână singur ca să poată crea, ca urmare, singura legătură cu familia rămâne scrisoarea. Obișnuit cu o viață modestă de acasă din familie, Rebreanu a trecut prin atâtea schimbări de adresă, datorii și necazuri încât numai la vârsta de cincizeci de ani a ajuns să fie la casa lui, e vorba de reședința de la Valea Mare de lângă Pitești. Odată scăpat de o situație materială grea, Rebreanu începe să fie atacat la persoană prin presă, anonime și zvonuri, calomnii. I se răscolește trecutul (religia unită, școala și memoriul de ofițer, pățania de la jocul de cărți etc. Față de Liviu – „un uriaș cu suflet de copil” – Fanny e în schimb o fire lucidă, ambițioasă și calculată, temperament impulsiv cu nebănuite resurse vitale. Deși săraci, cei doi s-au iubit, Liviu cu sfiala și modestia celui nevoiaș de-acasă, Fanny cu voia bună, optimismul și setea de afirmare, cu simțul posesiunii exagerat, dar și boemă. Ea provenea dintr-o familie fără griji până la un moment dat când tatăl ei, I. Rădulescu a încetat din viață pe neașteptate și familia a



Scriitorul Liviu Rebreanu cu soția sa, Fanny, la Valea Mare (Pitești)

(continuare în pag. 4)

Iacob Naros

(continuare din pag. 3)
scăpătat.

Prin urmare, Fanny a luat frăiele casei în mâinile ei, în așa fel încât Liviu să poată scrie nestingherit, ceea ce a contat mult. Din mândrie și orgoliu ardelenesc, Liviu a lăsat mai bine să fie considerat ingrat „decât cei din familie să știe că și el e la fel de strâmtorat materialicește ca ei. A întâlnirea cu Fanny, a primit felicitări pentru primele volume din ediția critică, dar și reproșuri când s-a ajuns la romanul *Ion*, deoarece s-au amintit împrejurări extraliterare din viața lui Liviu (episodul nefericit cu plecarea din armată).

Relația lui Gheran cu Puia Rebreanu a fost altfel, l-a impresionat ceea ce spunea Rebreanu despre ea: „Tu ești opera mea cea iubită și în tine am nădejdea unei continuități, care altfel nu mi-ar oferi poate nimic.” (Scrisoarea nr. 130 din 11 febr.1928) sau: „Tu trebuie să simți întotdeauna și în orice împrejurare că, orice s-ar întâmpla și orice ți-aș zice în vreo clipă de enervare stupidă, lumina ochilor mei tu ești, și dragostea cea mai curată și mai fierbinte din sufletul meu ție ți-e închinată pentru totdeauna. Și știind acestea, mai trebuie să-ți închipui că nimic în lume nu mă poate dura mai mult decât o supărare sau vreo mâhnire a ta.” (Scrisoarea nr. 218 din 25 sept.1929). Care fiică n-ar fi mândră și măgulită de o asemenea mărturisire? Dar și Puia nu s-a lăsat mai prejos: „Vai, tui drag, ce dor îmi este de tine. Ce mult te iubesc. Îmi închipui ce trist trebuie să fie câteodată, ce urât trebuie să-ți fie așa de singur, așa de lipsit – cum bine zici tu – „de micile, banale, dar îmbucurătoare întâmplări zilnice.” Multe epistole se explică prin dragostea și singurătatea de la Valea Mare, mai ales, în anii când începuse

preferat cu încăpățănare să întrerupă relațiile cu propria-i mamă. Din scrisori se vede și faptul că lui Liviu i-a fost de multe ori greu fără Fanny, mă refer la refugiul de la Iași, când s-a gândit și a fost cuprins de gelozie. Așadar Fanny i-a fost soție folositoare, ba chiar și la administrarea unor gazete, e vorba de „România literară” și „Viața.” Gheran a fost impresionat de

să fie și bolnav. Pe de altă parte, subliniază Gheran, prin scrisori, nicio capodoperă nu rămâne nepomenită de Rebreanu către Fanny și Puia. S-a descoperit prin scrisori și articole semnate de Rebreanu în presa norvegiană și câteva interviuri. Numai Gheran putea să lămurească acel incident de la Chișinău când Rebreanu, refugiat în Moldova, a fost bătut crunt. Rebreanu a rămas în Bucureștiul ocupat de către nemți și s-a angajat la „Lumina” lui C-tin Stere pentru cronică dramatică. Incidentul cu arestarea lui de către autoritățile germane părea o poveste, cele relatate în *Calvarul* n-au fost crezute. Dar din scrisori s-au lămurit adevăratele sentimente ale scriitorului care nu înceta să creadă în eliberarea țării și în marea Unire. NU s-au găsit date care să arate că autorul ar fi fost de partea legionarilor, ba din contră, chiar i-a condamnat. Gheran concluzionează cu ideea că n-a vrut să-l prezinte pe Rebreanu ca pe un sfânt, nici să-l arate a fi un om un om lipsit de îndoieli, de ezitări, de confuzii. Scriitorul i-a ascultat pe toți, dar a făcut ca el, cerând independență de gândire a artistului și rezistență în fața oricărei forme de oportunism politic. Nu este exclus să apară și alte documente ce vor atesta omenia lui Rebreanu din ultimii ani, ele se vor adăuga ca resurse viabile pentru mult așteptata monografie Rebreanu.

Iacob Naros

Anul 1918. Memoria documentelor (continuare din CV 133, p. 5)

[Aflu astfel că adunarea națională este capace¹ a aduce hotărâri decisive, prin urmare, avem să trecem la constituire.]

Domnilor! Comisiunea va face următoarea propunere: binevoii a alege de președinți pe d-nii: Gheorghe Pop de Băsești (trăiască badea Gheorghe, trăiască, prelung și repetit) și pe prea Sfinții Episcopi Ioan I. Pap și Dr. Demetriu Radu (aclamațiuni), de vice-președinți, pe d-nii. Teodor Mihai, Dr. Ștefan C. Popp și Ioan Fluieraș, de notari, pe d-nii. Alexandru Fodor, medic în Bălgrad², Dr. Sever Miclea, Dr. Caius Brediceanu, Dr. Silviu Dragomir, Dr. Deleu Victor, Iosif Ciser, Dr. Ionel Pop și Dr. Gheorghe Crișan. Adunarea a aclamat prelung, primind propunerea unanim.

Gheorghe Pop de Băsești: Prea iubiții mei! Onorată adunare a românilor din Transilvania, Ungaria și Banat.

Națiunea Română, la toate evenimentele mari istorice din trecut și astfel, și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale. Așa, onorată adunare, în anii 1848, când era cea mai grea sarcină asupra națiunii române, greutatea robotei, s-a adunat pe câmpul libertății la Blaj și acolo, adunarea națională a luat hotărârea cu care avea să înfrunte iobăgia, în care gema sărmana națiune română.

După dezrobirea noastră din iobăgie a urmat altă iobăgie și mai mare, iobăgia sufletelor noastre și apoi, a urmat iobăgia de clasă.

Astfel, onorată adunare, la locul acesta, sfințit de sângele marilor noștri martiri, v-ați adunat și D-voastră, ca să sfârâmați și cătușele robiei noastre spirituale, ale robiei noastre seculare și să decidem, ca un popor liber asupra sorții noastre, precum ne-a trimis solia marele Wilson, care a fost cel dintâi, care a înțeles, cum că sfințele învățături ale lui Isus Cristos, cum trebuie să se aplice între popoare.

Ne-am adunat aici, ca să hotărâm asupra sorții noastre.

Eu vă salut pe toți cei prezenți. Salut adunarea liberă a tuturor românilor din Transilvania, Ungaria și Banat, și rog pe Atotputernicul

Dumnezeu să ne ajute să punem piatra fundamentală a fericirii neamului nostru românesc. Declar adunarea constituită și deschisă (aplauze, aclamațiuni).

Dr. Silviu Dragomir: Onorată Adunare Națională! Din partea Comitetului Executiv al Partidului Național Central³ a intrat o adresă. Vă rog să-mi dați voie s-o citesc (citește): Comitetul Executiv al Partidului Național Român din Transilvania, Ungaria și Banat, sosind era de liberă dispunere, își depune mandatul. Dat în 30 noiembrie. Gheorghe Pop de Băsești (aclamațiuni furtunoase). Propune ca adunarea națională să ia la cunoștință depunerea mandatului Comitetului Național (se primește).

Președintele dă cuvântul d-lui. Vasile Goldiș, care rostește următoarea cuvântare:

MĂRITĂ ADUNARE NAȚIONALĂ!

Zămislit din necesitatea imperiului roman de a-și așeza o sentinelă puternică în Carpații Sudostici și coborâșurile lor împotriva semințiilor barbare de la miază noapte și răsărit, care amenințau cultura umană creată prin geniul latin, neamul românesc de la început și până astăzi a îndurat soarta aspră, rezervată oricărei sentinele credincioase: loviturile dușmane, în statornică răbdare.

Bogată și fericită la început, Dacia-Romană în curând se face trecătoarea nesfârșitelor seminții, are orbite de strălucirea de parte a Romei de aur, se gonesc, întrecându-se, spre fermecătoarele orașe ale împărăției. Lovită de putreziciunea oricărui neam, care se oprește cu cerbicie la un anumit fuștel⁴ pe scara civilizațiunii, și năpădită în această slăbiciune de furnicarul noroadelor barbare, Roma sucombă.

Creanga tăiată din puternica tulpină, coloniștii lui Traian își adâncesc rădăcinile prin văi și stânci și roditoarelor ogoare ale prejmuitoarelor câmpii. Lipsiți de scutul împărăției și lăsați în grija propriilor puteri, acești orfani romanici acopăr trunchiul vechi tracic și infiltrați de o pătură oarecare a blânzilor și visătorilor slavi, ei se făcură un singur neam, o singură limbă, o singură fire: neamul românesc.

Răsare o minune fără pereche în istoria lumii. Lung șir de veacuri călcată în picioare de hoarde barbare, națiunea română își pierde unitatea de stat, se fărâmă prin văi, sub dominațiuni răzlețe și, una de alta, neatârătoare. Pierde încopcierea cu fluviul larg și luminos al istorie mondiale, ca apa de ploaie în nisip, de parcă dispăre de la suprafața conștiinței umane. Dar când, după 18 veacuri sufletul românesc se trezește din somnul cel de moarte și reînvie, ca un soare luminos, conștiința de neam, hotarele etnice ale acestui popor, cu precizie aproape milimetrică, sunt tot acelea, care sunt desemnate pe harta istorică drept hotare ale Daciei lui Traian. Și basarabeanul care-și adapă calul în vânturile întunecate ale Nistrului, se înțelege desăvârșit la grai cu crișeanul din apropierea blondelor ape ale Tisei. Sentinela română a rămas credincioasă chemării sale de a păzi

(continuare în pag. 5)

Adrian Onofreiu



³ Corect, Partidului Național Român.

⁴ Spiță.

Anul 1918. Memoria documentelor (continuare din CV 133, p. 5)

(continuare din pag. 4)

geniul latinității și neîncetatei loviturii dușmane, le-a opus virtutea-i legendară: statornicia răbdare. După lungi veacuri de ascunziș, așezându-se viscolii cotropitori, națiunea română reapare la lumina istoriei în chipul alor două țărișoare răzimate de Carpați, și cu fețele spre Dunăre și Nistru, dat trunchiul, cu rădăcina în munții smulși odinioară de la eroicii daci, așa rămâne bătut de soarta rea și înlăntuit de un popor năpraznic la fire și pornit spre dominațiune fără cruțare. Fusesse cuib de vârtejuri locul, unde ne așezase Traian și zvârcolirile spre fericire ale neamului nostru s-au lovit, veacuri de-a rândul, de nesațul răpitorilor dușmani, care ne înconjurau de pretutindeni.

Micile țărișoare care se întemeiaseră prin viteji coborâtori din Maramureș și Făgăraș, se lovira înainte de toate, de cel mai crâncen dușman al oricărei comuniuni omenești: zavistia și ura dintre frați.

Nefericirea lor fu mărită prin inamicii din afară: ungurii, leșii și tătarii. Se ridică în urmă semi-luna și acum românii sunt sortiți să-și apere cu sângele lor nu numai trupul și avutul, ci și sufletul și credința.

Scut s-au făcut ei culturii plâpânde, ce începuse a încolți pe temeiurile învățăturilor lui Christos și prin jertfele lor fără seamă întru apărarea progresului civilizațiunii umane, față de concepția inferioară a mohemadanismului propagat principial cu mijloacele barbariei, românii și-au făurit titlul nepieritor și îndreptățire la recunoștința întregii omenimi. Nimic nu dovedește mai mult tăria credinței creștinești a sufletului acestui popor, decât faptul că, în numele luptei creștinătății împotriva păgânilor, mai întâi, după răzlețirea neamului prin soarta fatală, s-a putut face pentru o clipă unirea lui în cetatea aceasta, prin brațul puternic al geniului scânteietor al Mihai Viteazului.

Dar această unire o clipă dispăru, ca fulgerarea unei scânteie electrice și trupul neamului nostru se frânse iar în bucăți. Frații noștri de pe coborâșurile răsăritene ale Carpaților și din șesurile hotărnicite prin Dunărea de Jos și apele Nistrului, îndurară suveranitatea turcească, sufereau prădăciunile leșilor și tătariilor, îngrășară cu sângele lor lifta blăstămată din Fanar, Țara Cernăuților și mormântul lui Ștefan cel Mare îl răpi pajura spurcată a habsburgilor perfizi.

Dulcele câmpii ale Basarabiei le fură muscalul tiran. Noi, ceea ce rămăsesem la vatra străbună din Ardeal, Banat și Țara Ungurească, am fost dripiți⁵ de cea mai crâncenă soartă ce o poate avea un neam de oameni în lume. Am fost lăntuiți într-o robie trupească, economică și sufletească, cum nu se mai pomenește în istoria întreagă a omenimii. Încercarea disperată în 1784, de a scutura jugul n-a avut rezultat și sfârșitul din acest oraș al țaranului Horea așteaptă încă geniul literar, care să întruchipeze una dintre cele mai înfiorătoare tragedii ale istoriei.

Adevăr a grăit Simion Bărnuțiu în epocalul său discurs rostit în catedrala Blajului în ziua cea mare din 1848, zicând: „Dacă nu-și poate închipui cineva greutatea, ce le sufereau iudeii de la faraoni, să se uite la faraonii din Ardeal”.

Veacuri de-a rândul, poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pământului, ce fusese odată Dacia Romană, a fost socotit străin și sclav pe pământul său strămoșesc.

Iar când după suferinți de secolii, din depărtatul Apus, de la dulcea soră latină, care pășise în fruntea ginților spre lumina desăvârșirii, a sosit și în munții noștri duhul libertății, egalității și frățietății, când credeam să înviem la libertate prin întocmirile create de lumea nouă, vechii noștri oprimatori s-au înfrățit cu împăratul, pentru care noi vărsasem sângele nostru cu credință și aceste două puteri ne-au robit din nou. Umbra îndurerată a regelui munților, a scumpului nostru Iancu, rămâne pentru vecie clasică dovadă a legendarei ingraturii habsburgice.

Împotriva voinței noastre a unit Ardealul nostru cu țara ungurească și, printr-un constituționalism fals, mincinos, ne-au luat libertatea culturii, ne-au desființat politicește, bisericile noastre le-au aservit tendinței lor de opresiune și ne-au făcut imposibil progresul economic, prin care am fi putut să ne apărăm împotriva năvălirii coardelor străine pe pământul părinților noștri.

Într-aceasta, priveam cu iubire duioasă la frații noștri de la Răsărit, care începuseră a se reculege din urgiile vremurilor barbare. Resimțiră obârșia comună și la razele luminii primite de la Apus, conștiința națională săvârși la 1859, unirea Principatelor Române, sub bunul și luminatul Cuza Vodă, iar sângele vărsat din nou, cu atâta vitejie împotriva păgânilor la 1877, scutură și cele de pe urmă zale ale lanțului, care lega România de Constantinopol și, la 10 mai 1881, Carol I așeză pe capul său coroana de rege al României libere și independente.

Noi însă ne făceam datoria de cetățeni ai Ungariei și supuși ai dinastiei de Habsburg-Lotharinghia. Am crezut, că îndelunga noastră răbdare și credința noastră pentru patrie și tron, în cele din urmă totuși va

muia inimile celor puternici și ni se va oferi chiar în interesul monarhiei, puțința unei vieți naționale și condițiunile progresului cultural și economic. Așteptările noastre au fost zădarnice. Oprimarea se înteește.

Oprimatorii mărturisesc acum pe față, că scopul lor este un stat național maghiar și că, prin urmare, noi naționalicește, trebuie să ne desființăm. A pornit opera de extirpare și războiul mondial, care acum s-a sfârșit și în gândul opresorilor noștri, a avut chemarea să încoroneze opul. Sute de mii de români și-au vărsat și acum sângele lor pentru „patrie și tron”, iar patria și tronul au târât în urgia internării pe părinții și frații acestor luptători: patria și tronul au decretat moartea școalei românești, au trimis birii lor în adunările noastre bisericesti, au pregătit proiectele pentru nimicirea noastră politică, au început ruina noastră economică, au aruncat în teminți zeci de mii de români, ne-au sugrumat libertatea presei și a cuvântului, „patria și tronul” s-au conjurat împotriva noastră și ne pregăteau mormântul, dar zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului și a dreptății.

Legea tainică a firii cu necesitate de fier îndrumă întâmplările omenești pe cărarea civilizațiunii, ce duce spre desăvârșire: omenimea, instinctiv, urmează acestei legi. Ea a ajuns la recunoașterea necesității de a sintetiza libertatea individuală și libertatea națională într-o unire superioară a societății omenești. Sintetza aceasta e condiționată însă de desăvârșirea celor două libertăți: individuală și națională.

Dacă însă aproape în toate statele civilizate libertatea individuală este desăvârșită, ori pe calea desăvârșirii, în unele dintre aceste state libertatea națională era încătușată. Războiul mondial s-a făcut pentru descătușarea acestei libertăți. Națiunile trebuie să fie libere, ca astfel între egale drepturi și condițiuni, să poată încheia acea mare unire a popoarelor, care va fi chemată să prezinte o concepțiune superioară pe scara civilizațiunii și să sporească astfel, fericirea omenească pe pământ. Toate capetele luminate ale Apusului au mărturisit crezul lor: războiul acesta este războiul pentru libertatea națiunilor, nu de dragul acestor națiuni, ci pentru interesul lumii, pentru interesul omenimii, care numai în chipul acesta e capabilă a păși un pas înainte pe calea fericirii sale. Ideile acestea le-a copt istoria, și apostolul care le vestește, este Wilson (trăiască Wilson, ovații entuziaste și îndelung repetate).

Pentru învingerea acestor idei au intrat în luptă puterile aliate ale Apusului, românii, pretutindenea s-au aliat acestor puteri, noi, cu sufletul, frații liberi, cu armele. Românii și-au făcut și de data asta datoria lor de sentinelă a civilizației împotriva brutalităților.

Națiunile trebuie eliberate. Între aceste națiuni, se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberă îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar, odată scăpată din robie, ea – aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă: unirea ei cu țara Românească. Bucățirea poporului românesc n-a fost urmarea vre-unei „legi economice”, în care terminologie se ascunde minciuna.

Dimpotrivă, teritoriul dintre Nistru, Tisa și Dunăre constituie cea mai firească pretensiune a civilizației (strigăte entuziaste: așa-i). Teritoriile locuite de români de la descălecarea lui Traian și până astăzi au fost teritorii românești. Nu există putere de a suci logica până acolo, ca invadările elementelor străine, dirijate și pe aceste teritorii în chip artificial și prin abuzul de putere al statului, cu scopul desființării noastre naționale, se poate clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii (așa-i). Așa ceva ar fi sancționarea crimei și ar constitui o pălmuire a civilizațiunii, care principal, nu admite substituirea dreptului prin brutalitate. După drept și dreptate, românii din Ungaria și Transilvania, dimpreună cu toate teritoriile locuite de dânsii, trebuie să fie uniți cu Regatul Român (îndelungate strigăte de aclamații).

După cum însă cea dintâi reunire de o clipă a elementului românesc la marginile de la Răsărit ale lumii civilizate s-a făcut prin sabia lui Mihai, în numele unui principiu superior, tot așa, această nouă unire, care de data asta va fi integrală și pentru eternitate, se face prin strălucita învingere a armelor purtate pentru civilizațiune, în numele unei concepții de viață superioară, care are să transforme lumea ce se prăbușește. Este principiul libertății adevărate a tuturor neamurilor și cel al egalității condițiunilor de viață pentru fiecare individ al oricărei națiuni și este principiul întovărășirii tuturor națiunilor libere, într-o alianță internațională, spre a împiedica nedreptatea și a scuti pe cei mari și mici, deopotrivă.

Unirea tuturor românilor într-un singur stat numai atunci va fi statornică și garantată prin istoria de mai departe a lumii, dacă va răspunde tuturor îndatoririlor impuse prin noua concepție a civilizațiunii, dacă ea ne va inspira datoria să nu pedepsim progenitura pentru păcatele părinților și ca urmare, ea va trebui să asigure tuturor neamurilor și tuturor indivizilor

(continuare în pag. 6)

Adrian Onofreiu

⁵ Loviți.

(continuare din pag. 5)

conlocuitori pe pământul românesc. Aceleași drepturi și aceleași datorii. Civilizațiunea care ne-a

-eliberat, pretinde de la noi respectul pentru dânsa și ne obligă să prăbușim în noul nostru stat, ori ce privilegiu și să statorim ca fundament al acestui stat: munca, și respect, răsplata ei integrală.

Înaintașii noștri pe Câmpul Libertății în 1848 au hotărât așa: „Națiunea română depune jurământ de credință către împăratul, către patrie și către națiunea română”. Împăratul ne-a înșelat (așa-i), patria ne-a fost ferecată și ne-am trezit că numai credința în noi înșine, în neamul nostru românesc, ne poate mântui.

Să jurăm credință de aci înainte numai națiunii române, dar tot atunci, să jurăm credință tare civilizațiunii umane. Câtă vreme vom păstra aceste credințe, neamul nostru va trăi, se va întări și, fericiți, vor fi urmașii noștri până la sfârșitul veacurilor. La lumina celor expuse aici, din încredințarea și în numele Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria, Banat și Transilvania, rog mărita adunare națională să binevoiască a primi și a enunța ca ale sale, următoarele hotărâri:

Domnul Vasile Goldiș citește apoi următorul proiect de rezoluțiune:

I. Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba-Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea celor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România (Aplauze frenetice; Trăiască România Mare! Lumea se scoală în picioare, mâinile se ridică, ora e punct 12). Adunarea națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș și Tisa și Dunăre (voci: trăiască, aclamațiuni, aprobări).

II. Adunarea națională rezervă teritoriilor sus indicate autonomie provizorie până al întrunirea constituantei, aleasă pe baza votului universal.

III. În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, adunarea națională proclamă următoarele:

1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie, prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egal îndreptățire și deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe în vârsta de 21 de ani, la reprezentarea în

comune, județe ori parlament (voci: Trăiască femeile! Trăiască! Aclamațiuni pe galerie. Doamnele flutură batistele).

4. Desăvârșită libertate de presă, libertate de asociație și întrunire: liberă propagandă a tuturor gândirilor omenești.

5. Reformă agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființându-se fidei-comisiile, se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât, cât să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producțiunii.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantajii, care sunt legiferate în statele ce cele mai avansate industriale din Apus.

IV. Adunarea națională dă expresiunea dorinței sale, ca congresul (sic!) de pace să înfăptuiască comuniunea națiunilor libere în așa chip, ca dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate națiunile mari și mici, deopotrivă, iar în viitor să elimineze războiul, ca mijloc pentru regularea raporturilor internaționale.

V. Români adunați în această adunare (sic!) națională salută pe frații lor din Bucovina, scăpați din jugul monarhiei Austro-Ungare și uniți cu țara mamă, România.

VI. Adunarea națională salută cu iubire și entuziasm liberarea națiunilor subjugate până aici în monarhia Austro-Ungară, anume, națiunile Cehoslovacă, Austro-Germană, Iugoslavă, Polonă și Ruteană și hotărăște ca acest salut al său să-l aducă la cunoștința tuturor acelor națiuni.

VII. Adunarea națională, cu smerenie se închină înaintea memoriei acelor bravi români, care în acest război și-au vărsat sângele pentru înfăptuirea idealului nostru, murind pentru libertatea și unitatea națiunii române.

VIII. Adunarea națională dă expresiune mulțumitei și admirațiunii sale față de Puterile Aliate, care prin strălucitele lupte purtate cu cerbicie împotriva unui dușman pregăti de multe decenii pentru război, au scăpat civilizațiunea din ghearele barbariei.

IX. Pentru conducerea mai departe a afacerilor națiunii române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română ori când și pretutindeni, față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile, pe car ele va afla de necesare în interesul națiunii.

În sfârșit, vă rog să le primiți aceste rezoluțiuni și închei cu aceea, că legătura sfântă a celor 14 milioane de români ne îndreptățește a zice: „Trăiască România Mare (aplauze nesfârșite).

- va urma -

Adrian Onofreiu

„Revista Bistriței” și măiereni (2)

În „Revista Bistriței” (anul I, nr. 16., Bistrița, sâmbătă, 2 maiu, 1903), găsim un articol, semnat Raportorul, intitulat *Reuniunea de lectură din Maieru (Adunarea generală din 22 aprilie 1903)*, din care aflăm că această reuniune s-a înființat în 1899, avea „statute aprobate”, dar s-a întrerupt timp de trei ani, reluându-și activitatea în 21 aprilie 1903. Din păcate, „președintele și vicepreședintele, împiedicați de afaceri preoțești, nu s-au prezentat”, însă s-a ales un președinte ad-hoc în persoana d-lui Dănilă Sânjoan (prieten cu familia Rebreanu, împreună cu soția sa, Maria, au fost nașii Liviei, una dintre surorile viitorului scriitor Liviu Rebreanu; mai multe în *Autori măiereni*, de Icu Crăciun și Iacob Naroș, Cluj-Napoca, Ed. Șc. Ardeleană, p. 476). Cu această ocazie s-a ales un nou comitet, comitet format din: Lazăr Avram (președinte), Dănilă Sânjoan (vicepreședinte), Ioan Barna (secretar), Basiliu Tofan (casier), Silviu Coruț (bibliotecar), iar membrii în comitet au fost: preotul Ieronim Groze (tatăl profesoarei noastre de istorie și geografie,



Alexandrina Groze), Filimon Pop și Adeodat Coruț (inginerul de drumuri și poduri, cu studii la Viena, unde l-a cunoscut pe Mihai Eminescu). S-a fixat cotizația pe fiecare membru: „S-au statorit taxele de membri ordinari cu o coroană și de membri ajutători cu 50 bani la lună, cari se vor plăti cu începutul lunii lui Maiu a. c.”

Impresionant este faptul că în Maieru, la 1903, se citeau următoarele ziare și reviste: „Tribuna”, „Gazeta Transilvaniei”, „Foaia Poporului”, „Poporul Român”, „Revista Bistriței”, „Răvașul”, „Unirea”, „Familia”, „Calicul”, „Poporul”, „Controla”, „Bisitritzer Wochenschrift” și „Foaia Scolastică”, publicații care au fost puse la dispoziția cititorilor de către membrii reuniunii. Tot atunci s-a hotărât abonarea „pe spesele reuniunii” la publicațiile: „Femeia și Familia” și „Mayorország”; de asemenea, Urmanezhi Janos a donat bibliotecii „24 broșuri din „Nepkonyvtar”. Dănilă Sânjoan a citit „basmul popular *Porumbul raiului* auzit pe Valea Bârgăului, care s-a ascultat cu plăcere”. Precizăm că acest basm l-am găsit publicat de Dănilă Sânjoan în „Revista Bistriței”, în serial, în nr. 18, 19 și 20/1903.

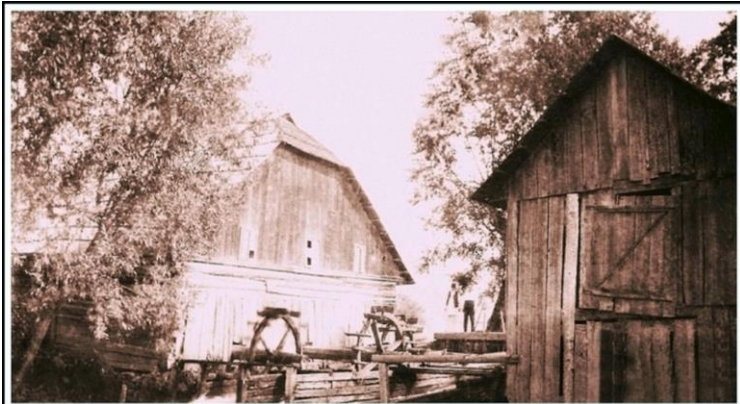
Semnatarul articolului n-a uitat să amintească că revigorarea reuniunii „și însuflețirea poporului la înscriere ca membri” s-a datorat mai tinerilor de atunci: Iulian Ilieș („ascultător de drepturi”, probabil, student la drept, n. n.) și învățătorilor Ioan Barna și Silviu Coruț. Iată că și înaintea noastră au existat măiereni de ispravă, iubitori de carte și, în general, de cultură.

Icu Crăciun

La moară

Îți amintești, copile dragă,
Cum luam și holda dintre spini,
O îmblăteam și c-o desagă
Plecam la moară în Arini?

Îți amintești, copile dragă,
Cum mă țineai de mână strâns?
Azi sunt bătrână și beteagă,



Moara din Arini (1930)

Iar părul meu îmi este nins...

Îți amintești, copile dragă,
Cum roata ne cânta-n ureche?
Azi, cine oare-n lumea-ntreagă
I-ar mai găsi chiar o pereche?

Cu susur lin de ape sfinte
Din snopi de grâne, chiar din aur,
Doar moara știa să ne alinte
Și sacul plin n'-era teaur.

Și ne-ntorceam spre casă iară,
Și în covată aluat făceam...
Iar, când venea ceasul de seară,
O pâine la toți o rumpeam...

Azi nu e grâu și nici nu-i holdă,
Iar snopii cei de aur pur
Nu pot nici chiar ca să mai cadă
Fiindcă nu au un par în jur...

Azi cine stă să mai asculte
Un glas de ape din Arini?
Nu mai e moară, nu sunt multe,
Ce poți să faci? Doar să suspini...

Azi, într-o poză veche, mică
E sufletu-mi în amintiri...
Nu mai e prund, nu e nimic
Și nici nu-i holda dintre spini...

Nu-mi sunt feciorii mei aproape,
Nici fetele-mi ce le iubesc...
Mă-ntreb cin' oare-o să mă-ngroape
Căci zi de zi eu tot slăbesc...

Dar amintirea-mi este vie
De grâu, de snopi, de pâine arsă,
Și, dacă mâine-o să mai fie,
V-aștept cu-o pâine iar acasă...

Viorel-Daniel Partene

Văduvele

Îi duminică în sat la noi
Și a trecut slujba frumoasă,
Pe drum mă duc iar înapoi,
Pornesc tot singură spre casă.

Dar mă opresc în drumul mare,
E cald și suflu-mi tot mai rar,
Mai fac o cruce ca oricare
Și-mi dau din spate-al meu pieptar.

„Ce faci, Florică?” mă oprește
Un glas din spate ce-l ascult,

„Nu te-am văzut de-o lună-ntreagă
Sau poate chiar și de mai mult.

M-am tot uitat, chiar la biserică,
Acolo und' stătea în strană,
Nu ai aprins nici lumânare,
Nu te-ai-nchinat nici la icoană.”

E lelea Ană ce-o întreabă,
Că-i văduvă și ea de ani

Și-ar vrea să schimbe doar o vorbă
Așa ca oamenii sărmani.

„Anuță dragă, am fost plecată,
Am fost beteagă și n-are cine...
Și inima mi-a fost secată
Că n-am pe nimeni lângă mine...”

Mi-e dor de omu' meu de-acasă
Dar e plecat pe altă lume,
Nu mai e cine sta la masă,
Nu mai e cine să mă-ndrume...

Și ziua toată-mi las privirea
Spre lucruri multe de demult

Și simt că-mi pierd chiar și vorbirea
Că n-am pe cine să ascult...

Am fost beteagă zile bune,
În sat n-am mai putut ajunge,
N-avea nici cine să mă sune,
Nici cine chiar să mă alunge...

Și a trecut ceasul slăbiei,
M-am îmbrăcat ca înainte
Și-am străbătut drumul pustiei
Mereu cu gând la cele sfinte...

Și cât de fain a fost în strană
Și îl vedeam pe Domnul nostru,
Nici n-am mai știut că sunt sărmană;
Am înțeles care mi-e rostul...”

„Florică dragă, 'i sărbătoare
Și te invit la min' la masă,
Iar, dacă zilele n-or fi ușoare,
Eu te primesc la mine-acasă.”

Și s-au pornit încet spre vale,
Cu pași domoli, ca de bătrâne...
Ele-și aveau aceeași cale
Atât cât viața le rămâne...



Văduvele... Foto: Iacob Hangea (1973)

Viorel-Daniel Partene

Episcopul Dominic Zichy, binefăcătorul măierenilor

Gazeta Transilvaniei (nr. 86, din 28 octombrie/9 noiembrie, 1879) scrie, la pagina 3, câteva lucruri interesante despre episcopul maghiar Dominic Zichy, un mare binefăcător pentru măiereni. Transcriem, mai jos, însemnările despre acest OM, la moartea acestuia, adaptându-le la scrierea actuală.

„(+ Comitele Dominic Zichy)

În satul român Maieru, lângă Rodna, a repausat zilele trecute Dominic Zichy, fost episcop romano-catolic la Veszprim, și a lăsat moștenire nepotului său Eug. Zichy o avere de 9 milioane florini. Decedatul era un mare contrar al ideilor lui Kossuth. În anul 1848 generalul Gorgey a ordonat ca să fie împușcat, după dreptul statur, fratele episcopului, comitele Eugen Zichy, pentru că era suspituant ca amic al Austriei. Episcopul Dominic Zichy însuși a fugit la Roma spre a-și depune demnitatea de episcop. Piu IX îl îndemnă să rămână la postul său, dar comitele Dominic Zichy să-i fi răspuns: <Ca creștin sunt obligat a ierta inamicilor mei, ca episcop ar trebui chiar să-i binecuvintez – acestea însă merge peste puterile mele>. De la 1849 înapoi comitele Dominic Zichy a trăit ca un eremit retras în satul Maieru, lângă Rodna. El era un binefăcător al acestui ținut. În Maieru a zidit pe spesele sale o biserică greco-unită. Unul care a vizitat acolo pe episcopi scrie în *N. P. Journal*: <Către capătul satului se vede un parc minunat, în mediul locului căruia se afla un palat modern. Aci locuiește un comite unguresc, care e episcopi catholic. Mi s-a spus că trăiește de la 1848 aci și că, deși e ungur de naștere, nu ține cu ungurii, nu se interesează deloc de ei. El nu se ocupă cu politica, numai o dată, la alegerile din 1875, a împărțit programul partidului Senniey între cunoscuții săi. Toată viața și-a dedicat-o binefacerii și morale creștine. Este foarte avut și cheltuiește venitele



Diverse.

(† Comitele Dominic Zichy.)
 În satul român Maieru lângă Rodna a repausat zilele trecute comitele Dominic Zichy, fost episcop romano-catolic la Veszprim, și a lăsat moștenire nepotului său Eug. Zichy o avere de 9 milioane florini. Decedatul era un mare contrar al ideilor lui Kossuth. În an. 1848 gen. Gorgey a ordonat, ca să fie împușcat după dreptul staturii fratele episcopului, comitele Eugen Zichy, pentru că era suspituant ca amic al Austriei. Episcopul Dominic Zichy însuși a fugit la Roma spre a-și depune demnitatea de Episcop. Piu IX îl îndemnă să rămână la postul său, dar comitele Dominic Zichy să-i fi răspuns: „Că creștinii sunt obligati, a ierta inamicilor mei, ca Episcopi ar trebui chiar să-i binecuvintez — acestea însă merge peste puterile mele.” De la 1849 înapoi com. Dominic Zichy a trăit ca un eremit retras în satul Maieru lângă Rodna. El era un binefăcător al acestui ținut. În Maieru a zidit pe spesele sale o biserică greco-unită. Unul care a vizitat acolo pe Episcop scrie în „N. P. Journal” :

„Către capătul satului se vede un parc minunat, în mediul locului căruia se afla un palat modern. Aci locuiește un comite unguresc, care e Episcopu catholic. Mi s'a spus, că trăiește de la 1848 aci și că, deși e Ungur de naștere, nu ține cu Ungurii, nu se interesează de loc de ei. El nu se ocupă cu politic'a, numai odată la alegerile din 1875 a împărțit programul partidului Senniey între cunoscuții săi. Toată viața și-a dedicat-o binefacerii și moralei creștine. Este foarte avut și cheltuiește venitele sale colosale în acest ținut. El lasă să se zidă prin sate biserici și ajută pe cei lipsiți. De aceea e foarte iubit și venerat de populația întregului ținut. Casa lui e un adevărat institut medical. Dacă se îmbolnăvește un țaran roman, merge la Episcopul, cere, i dă leacuri și-l povățuiește ca un adevărat medic s. c. l.” — Folia Kossuthiana „Egyetértés” i-a imputat și după moarte binefacerile aceste, cu care a împărțit — „numai” pe țaranii romani.

sale colosale în acest ținut. El lasă să se zidă prin sate biserici și ajutor pe cei lipsiți. De aceea e foarte iubit și venerat de populația întregului ținut. Casa lui e un adevărat institut medical. Dacă se îmbolnăvește un țaran roman, merge la episcopi, care îi dă leacuri și-l povățuiește ca un adevărat medic s. c. l.> - Foia kossuthiană *Egyetertes* i-a imputat și după moarte binefacerile acestea, cu care a împărțit numai pe țaranii români”.

Testamentul episcopului Dominic Zichy este publicat, în traducere românească, în cartea *Monografia Parohiei Greco-Catolice din comuna Maieru, județul Bistrița-Năsăud*, scrisă de preotii Iuliu Pop și Augustin Partene (Ed. Mesagerul, Bistrița, 2009); din el reiese că a lăsat importante sume de bani multor biserici de pe Valea Someșului și Valea Ilvelor, dar și persoanelor fizice. Executor testamentar a fost preotul Basiliu Groze din Maieru, bunicul profesoarei noastre Groze Alexandrina. Fie-le veșnic pomenit numele lor!



Episcopul Dominic Zichy

Icu Crăciun

Învățământ
 CUIBUL VISURILOR
 Sport
 Cultură

Redactor-șef: ICU CRĂCIUN
 Redactori: Viluț Cărbune, Ilie Hoza, Macavei Al. Macavei, Iacob Naroș, Mircea Prahase, Alexandru Rațiu, dr. Lazăr Ureche, Liviu Ursa, Viorel-Daniel Partene.
 Acest număr apare cu sprijinul financiar al Primăriei Maieru.
 Corespondenți externi: Damaschin Pop Buia (Germania), Alex Pop (SUA)
 Precizare: Responsabilitatea materialelor publicate aparține în exclusivitate autorilor.
 Adresa redacției: Muzeul Cuibul visurilor Maieru, județul BISTRIȚA-NĂSĂUD
 Măcheta: Viorel-Daniel Partene
 E-mail: icu_craciun@yahoo.com
 Tehnoredactare computerizată și tipar: REVOX INTERNATIONAL PROD SRL, Bistrița, str. Gen. Grigore Bălan, nr. 25, tel: 0263 231 341